

Feodor Vanahunt

ILOSA' JA POGANA' JUTU'

Kokko säädni Andreas Kalkun

Seto Kirävara 10.

*Kokko säädnu ja toimõndanu: Andreas Kalkun
Toimõndamisõ man avitiva': Paul Hagu ja Vahur Aabrams
Kujundus ja külendüs: Agnes Ratas
Seto Kirävara vedosnik: Ahto Raudoja
Trükk: Greif*

*Kaasõ kiri om vöödõt Feodor Vanahundi naase, Lõtina küläst peri
Anna Vanahundi (1902–1975) koet päälüigu otsa päält.
Parhilla Verskah Seto Talomuuseumi kogoh (STM E 2192: 1468).*

Välläandmist tugõ Setomaa Valdade Liit.

*Feodor Vanahundi teksti' omma' Eesti Kirjändüsmuuseumist Eesti Rahvaluulõ
Arhiivist. Arhiivi om tugõnu HTM (IUT 22-4).*

© Seto Instituut
Eesti Kirjandusmuuseum
2015

Juhatusõst	9
ALOSTUS	13
VÕLSSMISJUTUSÕ'	15
Kuis ma innevanast esäga rannah kost'mah käve.....	16
Jälle tiik'auk.....	18
Ku minno kutsuti Ivvan	20
Petjä' mehe'	25
Kas Jakim kotoh?.....	26
JUTU' PÜHHIST INEMISIST	29
Ku pikk inemise igä om.....	30
Õdagu maaselits, hummogu lihavõõdõ'.....	31
Kuis Petsere kloostri saie.....	32
Õndsä Mefodia	34
Kunigas Saalamon	36
Pühäst Migulast.....	37
Jeesus, Mikul ja Ilja	38
JUTU' MUISTITSIST AŠOST	41
Jummal ja tä veli Juudas	42
Hummogunõ ja õdagunõ ago	43
Kuis mere sisse saarõ' sai'.....	44
Mille kala tumm om.....	45
Kuis Utša järv sai	46
Kohe Obinitša Peko-jummal jäie	47
Puugi tegemine.....	48
Puul sullõ, puul mullõ.....	49
Tuli palot' rehe ar, a kinda' jätt'.....	50
Anna' ar mu ruubli!.....	51
Rahakaibja'	52
Tšura vannuhalvu pido pääl.....	53
Rikka mehe varandus.....	54
Rikas miis jäi vaesõst.....	55
Tädi-Hipo võtt' naase tarõ alt.....	56
Truuška ja nõid.....	57
Truuška pand' nõia hobõst süümä.....	58
Kuis miis kuusõ otsa saie.....	59
Kalamiis ja vanahelv.....	60
Hobõsõvaras ja latsõvaras.....	61
Kulladsõ nõnaga kosilanõ	62
VANNO TARKUISI.....	63
Mis vanainemise' ütlesõ'	64
Kunas tuli tehnäs pernaist.....	64
Mille pääle leevä visatas kol' halgo ahjo.....	64
Milles leibi hämmätäs	64
Milles jätetä-i vihta sannalavvalõ.....	65
Milles kuut' mihkklipäävä üü kõlksõhe pandas.....	65
Milles istutas vihu pääl	65

Milles õdagu rist põllu pääle lõigatas.....	65
Milles ägil käänetas töösõ poolõga, ku küllä mindäs.....	65
Milles ägliga ümbre külä mindä-i.....	65
Milles lüvvä-i vahtsõ roosaga vasta põrmadut.....	65
Milles taosit panda-i sällülde.....	66
Mis tetäs suurõ neläpäävä hummogu.....	66
Mis tetäs suurõ riidi.....	67
Mis tetäs lihavõõtõ puulpühä.....	67
Mis tetäs lihavõõtõ.....	67
Mis tetäs jaanipäävä.....	67
Nõidmisõ'.....	68
NAL'AJUTU' USUELOST.....	71
Kovašlova Miku suurriidi.....	72
Jummal, avida' minno ka'!.....	73
Pühä Mikul, kas sa nalja tunnõ-i?.....	74
Pühä Mikul nulgah.....	75
Vana'halva'.....	76
Maaselitsa Jummal.....	77
ILOSA' SÕNA'.....	79
Saa lill lellä poolõ, saa maasik Matsi poolõ.....	80
Liha hata hanna all.....	81
Viinaajaja'.....	82
Must miis tõrduh.....	83
Täämbä jal' neläpäiv.....	84
Naistõ õigus otsah.....	85
Jänes ja kodoväü.....	86
Kuis kosjul hoieti?.....	87
Kas ait'umaga saa ellä'?'.....	88
JUUDIJUTUSÕ'.....	89
Vot paar, sis paar!.....	90
Juudi' ja sulasõ'.....	91
Mille juudi' Krõstust naardva'?'.....	92
Pühä Maarä kao all.....	93
Juudi Jummal ja vinne Jummal.....	94
Sõamiis juudi puul tüüd.....	95
Sepäpoisi kavalus.....	96
NAASE' JA MEHE'.....	99
Vars tarõ pääl.....	100
Naane uut miist kodo.....	101
Naane veie mehe ullimajja.....	102
Naane koolõt' miist.....	103
Naane kaot' ar latsõ.....	104
Naasel kattõ ar lats.....	105
Katõkese vel'tsit üte tütrigu puul.....	107
Üts miis avit' tõist.....	110
Miis kitsõh.....	111
Mu Manni, olõ' õigõ!.....	113

TARGA' JA ULLI'	115
Kuis rikas miis kõigil and' süvvä' ja kõiki ar ka' pess'	116
Vaenõ miis ja vana'halva'	117
Kuimuudu ar västüde	118
Kas om ullibat sinno!	119
Kül' tamm raha mass!	121
Laisku velju surm	123
Kuis kass liina ja rahvast seie	124
Vanahalv sõah	125
Kuis tsögand võisind arstõ	126
Mine' ruttu ja õkva!	127
Kutsu' herrä Plessi siia!	128
Kuniga kärbsekaitsja	129
Sa tohi-i mu maad pite k'avvu'!	130
Miis ja väümehe'	131
Vinnemaa tark	132
Laisku õnn	133
Kaumpehe tütre kavalus	134
Vana'halva' tapi' Andreitsa	135
Kats klohojat	136
Laisk naane	137
Sõamehest saie kindral	139
Kunigas ja tark naane	141
Sõamiis opaš härgä	144
VAGADSÕ' JA ANDSAGU' JUTU'	145
Esä kutš umma poiga kodo	146
Kol' jumalapallõjat	147
Luvvategijä sai rikkast	148
Poisikõsõ õnn	150
Rahavarga'	151
Tänitägu-i, sa olõdõ taivah	152
Mul om tark pää!	153
Paabakõsõ murõhtaminõ	154
Sõrmusõ asõmalõ saie naane	155
Kindrali tütar	156
Ku annadõ ar tütre, sis ma tulõ ello ka' ar	158
Koh vannõng?	159
Rikas miis ja väümiis	160
Vaesõl mehel õnnõ olõ-s	161
Pekripoisi uni	162
Liinapää	163
Hüä sõbõr om kõkõ kallip	164
POGANA' NAL'AJUTU'	167
Sa võta' hindäle tark miis!	168
Ja mu kirriv märä om targõp ku oppaja	169
Vaenõ miis ja herr	170
Kes om korgõbah meid	171

Kas mu hobõst ka' näie'?	172
Kuis Vaaška tammõ käest umalõ naasele api otsõ.....	173
Naase kavalus	174
Miis otsõ meelelist naist.....	175
Ullikõnõ.....	176
Titi külb	177
Kuis Lõtina Andrei Andrejevits mõtsa varast'.....	178
Liha käämine.....	179
Ku suur olle Eeva ja ku suur Aadam?.....	180
Vingõrus	181
Kuis ull' Ivvan kergehe rahha tiine	182
Suur munn.....	184
Rikas miis ja timä kol' tütärd	185
Lubjanõ sõamiis kinke mõrsja tagasi.....	187
Kuis Šaksa kunigas Vinne kuniga puul kost'mah oll'	188
Poiss ja tütrik oodi' surma	189
POGANA' JUTU' PAPÕST	191
Papp ja timä hobõsõ varas	192
Kuis miis papilõ kätte masá.....	193
Kuis papitüt're' kõtta kokko pessi'.....	194
Papp ja sulanõ	195
Sulanõ ja täkan.....	198
Papp ja tätsok.....	200
Matooruska, lehm ja kana	202
Nari.....	208
POGANA' JUTUSÕ'	211
Hobõsõkaarus.....	212
Tallipoiss	217
Oina-Vasó	219
Aa, sa indsität hambit viil!.....	222
Kiku-rikuu, anna' ar mu kullanõ karits!.....	226
ILOSIDÕ JA POGANIDÕ JUTTA AJAJAST HÕÖDORIST JA ÜLESTKIROTAJAST MANNIST	231
Feodor Vanahunt (1890–1965)	231
Marie Porosk (Podrätšikov) (1913–1987)	239
Jutta arhiiviviite' ja ilmumisandmõ'	249

JUHATUSÕST

Andreas Kalkun

Eesti Rahvaluulõ Arhiivih (ERA) om nii pall'o seto jutta ja laula, õt vähä om inemiisi, kia võiva' üldä', õt nä omma' kõik läbi kaenu ja lugõnu. Tuuperäst omma' näütusest Samuel Sommeri kõrraldõt ja Piirimaie Seldsi tugõmisõl 1922–1936 koät rahvaluulõkogo 618 vihko täüs õks viil salahuisi, mia õnnõ uutva' ülestlõudmist ja vaest ka avaligust tegemist.

Jo vaest kümme aastakka tagasi oll' kiaki arhiivikeldrist üte viho Sommeri kogost vällä toonu ERA lugõjidõtarrõ. Kai niisamatõ kõrrast sinnä vihko sisse, a saa-s inne käest panda', ku paar-kolm juttu oll' läbi loet. Üts jutt oll' poganap ku tõõnõ, a kõik olli' hõste jutustõt ja häbendelemäldä kirja pantu. Nigu seto uma “Decameron,” mõtli. Kõrraga tekkü pall'o mõttit ja küüssümiisi jutta kottalõ. Märge tuud, kia võidsõ olla' taa nal'alinõ ja pogana suuga Feodor Vanahunt ja kia oll' tuu võrksa nuur näiokõnõ, kia jutu' kirja pand'. Mõtli, õt vaest kuna saa aigo tegeldä' ašaga ja Vanahundi kõik jutu' läbi kaia'. No' om tuu tunn kätte tulnu ja üts kimbokõnõ Vanahundi ilosit ja poganit jutta saa avaligust tettüst.

Tah raamaduh om vällä ant Lõtina külä mehe Feodor Vanahundi jutustõt ja Saptja külä küle all elänü Marie Podrätšikovi kirja pant jutu'. Vällä om jäet õnnõ pikebä' *imemuinasjutu'* vai jutussidõ kõkõ klassikalisõp osa (siski om avaldõt mõnõ' lühebä' immejutussõ' ja ka pikki poganit jutussit). Raamaduh om kõrvuisi žanri poolõst väega eismuudu jutta (legendi', muistõndi', nal'andi', anekdoodi', pajatusõ', liinajutu' jne), a näid kõiki kõüt ütte Feodor Vanahundi loohvka muud jutta aia'. Pääle jutta om tah muistõndidõ mano pant ka Feodor Vanahundi vanno tarkuisi kunstõ kottalõ. Raamat nakkas pääle “ilosidõ” juttaga (legendi', muistõndi' ja vana' kunsti") ja lätt peräotsah “poganabast”.

ERA-h om peris pall'o Feodor Vanahundi jutta ja kõik olõ-i õnnõ Marie Podrätšikovil ülest kirotõt. Pääle Marie omma' Samuel Sommerilõ Höödori jutta saatnu Setomaa noorõ' Paul Podrätšikov, Aleksei Põhi ja J. Tammeorg. Marie Podrätšikov kirot' aastagil 1934 ja 1935 Höödori käest 176 juttu, pääle viil hulga vanno tarkuisi ja mõistuisi. Marie veli Paul Podrätšikov kirot' 1934. aastagal ülest 12 Höödori juttu. J. Tammeorg kirot' tuulsamal aastagal Höödori käest 18 juttu ja ütessä laulu, pääle viil vanno tarkuisi ja ütlemiisi. Aleksei Põhi kirot' 1935. aastagal Höödori käest 19 juttu ja ütessä laulu, pääle viil hulga vanno tarkuisi ja mõistuisi.

Tuu kottalõ, kuis Mannil uma sugulasõ Vanahundi Höödori jutta kirjapanemine õigõhe käve, olõ-i midägi täpsebät tiidä'. Õgal juhul omma' nuu' teksti', mia no' arhiivih, suurõba vai vähäbä hoolõga “puhtast” kirotõt versiooni'. Või-olla', õt vaihtõpääll omma' Mannil jutta avitanu' ümbre kirotä' ka perre tõõsõ' latsõ' (näütusest Tepo vai Paul), selle õt mõnõh vihoh muutus vaihtõpääll kirotaja käekiri. Pääle käekirä om nätä' ka, õt tõõsõ käekiräga kotussih omma' muutunu' ka mõnõ' seto keele kirjapanõki põhimõttõ' vai sõnatarvitus, minkast võit niisamatõ arvada', õt puhtastkirotajit om õks mito olnu. Niisamatõ om ka Pauli nime all saadõt vihoh nätä' eismuudu käekirju.

Mõnõst jutust om olõmah mito versiooni. Tuust võinu kahtlusta', õt äkki om ülestkirotaja valskust tennü ja ütte juttu mito kõrda kirja pandnu, õt Sommeri käest rohkõba rahha saia' (Sommer massõ uma rahvaluulõkorjajilõ). A sagõhõst omma' versiooni' selgehe eismuudu jutustõt ja sõnastõt, nii õt võit küll usku, õt mõlõba' omma' Höödori hindä versiooni'. Tah raamaduh omma' mõnõ' sääntse' paarigu' näütisest ar tuudu, õt lugõja saanu' ka uuri, kuimuudu üttesamma juttu saat eismuudu aia' (sääntse' paarigu' omma' jutu': "Jälle tiik'auk" & "Ku minno kutsuti Ivvan"; "Rikka mehe varandus" & "Rikas miis jäi vaesõst"; "Naane kaot' ar latsõ" & "Naasel kattõ ar latsõ").

Pääle tuud, ku seto noorõ' oli' säändse suurõ jutussõajaja timä jutta kaudu ka arhiivirahvalõ tutvast tennü, johtuva' Vanahundi mano ka mõnõ' koolitõt filoloogi' ja folkloristi'. 1942. aastagal and' Opat Eesti Selts rahha Eha Masin gulõ ja Salme Niilendile, õt nuu' lännü' Setomaalõ parahuisi jutussit uurnu Uku Masingu jaost perrä kaema, kas Sommeri rahvaluulõkogo jutu' "Aost ja Hämäräst" omma' rahva seeh tuntu vai üleskirotajil vällä mõtõld. Muuhulgah käve' Tarto naase' ka Vanahundi man Lõtinah. Vanahunt kõnõl' tuukõrd näile "Ao ja Hämärä" jutust üte vahtsõ versiooni. Mano oll' Vanahunt seletänü veid'o ka tuust, kost tä tuu jutu om saanu.

"Prantsusmaal ja Saksas vangis olnud, säält kuulnud ja seletati neid asju. Palju rahvast koos ja säält seletati. Kindlasti ei tea, kust kuulnud, aga siin vist ei ole kuulnud seda juttu. Prantsusmaal suure sõja ajal (1914) eestlased ja venelased koos olnud vangis." RKM I 14 (470)

Folklorist Richard Viidalepp käve 1949. aastagal Keele ja Kirändüse Insti tuudi ekspeditsiooniga Lõtinah Vanahunti otõmah – arvada' tahtsõ jutussõajajidõ uurja uma silmäga suurt jutussõajajat nätä'. Ilm oll' halv ja Viidaleppä pilt Vanahundist tulõ-s selge. Viidalepp kirot' Vanahundist veid'okõsõ ka uma reisi-pääväraamaduh, a tundus, õt üttegi juttu tä Vanahundi käest kirja panõ-s (vai om lännü timä jutu' kinkagi tõõsõ nime ala). Pääväraamaduh kirotas Viidalepp tuust kokkosaamisest nii:

"Ekspeditsioon sm. [Elmar] Pääsi juhtimisel läks juba edasi järgmisse punkti – Saptja külasse. Mina pidin jalgsi minema järgi. Tahtsin möödaminnes külastada üht jutustajat Lõõtina külas. Fedor Vanahunt – Lõõtina k, Variko talu. Vanamees ütleb kohe: "Kui mõni pikk vanamuistinõ jutt võtta, läheb palju aiga." Ja tõepoolest selgubki, et tema jutud on hiiglapikad. Üht vestis vist rohkem kui tund aega, küllap paar tundi. Jutte olevat ta kuulnud isalt ja vanaisalt; isa olnud venelane. Jutustaja ise mõistab mõlemat keelt. Temalt kuulen ms., et siit olevat ennem jutte kirjutanud Podrätšikov Marie (arvatavasti S. Sommeri kaastõõlisena), kes hiljem abiellunud kellegi Ivan Poroskiga ning elavat nüüd Eestimaal (Eesti NSV-s).

Ilm muutub vihmaseks. Pean vihma tõttu siin veidi kauemgi peatuma. Puutub silma, et maja välisseina pragudes on õietuttidega taimevarsid. Need olevat "jaanihaina," mis pandavat sinna jaanipäeva eelõhtul iga majaelaniku nime peale. Kuulen veel, et elanikud (setud) olevat tulnud siia Missomaalt. Seal olnud maa kallis, pole jõudnud krunti osta. Aga neile, kes vene usku

olnud, antud siit hingemaid. Seetõttu olevat sealt setusid siia elama tulnud. Keelemurre olevat ka siin seesama mis sealgi. Peene vihмага teen jutustajast pildi ja lähen siis edasi – teistele järgi.

F. Vanahundilt kuulsin ms. muistendi Vene keisri "Aleksander vtaroï" kohta. Et ta olevat poisikesena kord ühe mõisniku käest peksa saanud ja sellepärast, kui ise troonile saanud, võtnud mõisnike käest peksuõiguse ära." KKI 16 (54/6)

Paistus, õt pääle 1949. aastakka olõ-i folkloristi' Feodor Vanahundi mano inäp tiid löüdnü. 1960. aastagal läts Vanahundi pereh ka ar Põlvamaalõ elämä, nii õt pääle tuud kõrraldõt rahvaluulõkorjamise' Setomaal imp Höödoriga kokko puttu saa-s.

TOIMÕNDAMISÕST

Marie Podrätšikov om täpsähe ja hõste Höödori seto kiilt kirja pandnu. Toimõndamisõl olõ jätnü Irboska nulga keele nii, nigu tä oll'. Mõnõ' väiko' aša' omma' siski lugõmisõ lihtsabast tegemisest ar muudõt. Marie tarvit paaigu kõgõ sõna *om* asõmal *ommõ*. Näütüesest "Kas siih ommõ herrä Härg?" Tuu om inäbaste ar muudõt tavalisõbast *om*-sõnast. Niisamatõ tarvit Marie pia kõgõ sõnavormõ *olle* ja *tulle* tähendüsega *oll'* ja *tull'*. Noid olõ-i ar muudõt.

Tagaeitust om Marie keerolisõlt märknü ja tuu om raamaduh ar muudõt. Näütüesest omma' Marie tekstih regulaarsõlt vormi' *jovvae'*, *olõe'*, *tunnõe'*, *tüijäje'*, *mõistaje'* – nuu' omma' tettü lihtsabast ja läbipaistvabast: *jovva-i*, *olõ-i*, *tunnõ-i*, *tüü-i*, *mõista-i*. Niisamatõ om kohendõt larüngaalõ (') ni pehmendüisi (´) märkmist ja pant kirävahemärke mano. Lugõja jaost, kia vöiolla' olõ-i väega pall'o kokku putnu vanõba seto keelega, om jutta mano pant mõnõ' seletüse' sooilma-aigo vähäp tunnõt asju ja vinne lainsõnno kottalõ.

Pall'o jutta oll' vaia käsikiräst arvutihe lüvvä' ja tuud tüüd avitiva' soo raamadu jaost tetä' muuhulgah Helve Kalkun, Aivo Põlluäär ja Ene Suuvere. Kõik tah vällä ant Feodor Vanahundi jutu' omma' ERA-st. Jutta täpse' arhiiviviite' ja andmõ' inniskiste ar' trükimiste kottalõ löüd raamadu peräotsast. Põh'aligu' Feodor Vanahundi ja Marie Podrätšikovi eloluu' om kokko pandnu Vahur Aabrams ja ka nuu' lövvät raamadu lõpust.

Suur teno Aleksandra Leetnalõ ja Polja Litvinovskilõ Höödori ja Manni elost kõnõlõmast ja pilte jagamast! Suur teno Vanahundi Höödori latsõlatsilõ Rein Suitsikulõ ja Jelena Kuivalõ pilte iist!

MIS NÄIST JUTTAST ARVADA'?

Tast raamadust nii mõnõgi jutu kottalõ võinu küüssü, õt kas taad oll' õks vaia vällä anda' ja raamaduhe panda'. Kõkõpäält teküs tuu mõtõ' poganidõ jutta man, a niisamatõ ka võörast naaruualodsõst tegevide juudijutta man, a mille ei ka liisnalt naturalistlikõ elopiltõ man vai muialgi. Kas meil om vaia trükki mano tuud, mia vöi kedägi pahanda', mia om vöhl, piiripäälne vai mia nigu hoitnu eloh tuud, midä peetä-i moraalsõlt kõlbuligust?

Mõnõh mõttõh näütäse' sääntse' jutu' keele rikkust – tuud, õt keeleh om vöimalik väega eismuudu asju vällä üldä'. Üte maa, rahva ja ao kottalõ and

pall'o tiidmist jutustamiskultuur – tuu, määntsit asju om kõnõldu ja minka üle nalja tettü. Šoo jutukogo näütäs, määntse' jutužanri' omma' hüäl jutussõajajal olõmah olnu' ja kuis nä omma' eisnäolidsõ': üte' tõtõ' ja tõõsõ nal'alidse' por-gatusõ', üte' elost võet ja tõõsõ' selgehe vällä mõtõld, üte' pogana' ja tõõsõ' pühäligu'. Säantside jutta välläandminõ näütäs kultuuri rikkust – ku võit joba vällä anda ka tuud, mia olõ-i inemistele kipõstõ hädatarvilik vai koolioppusõ jaost vajalik, a om eismuudu andsák hõlahus. Vanahundi jutu' om luksuskaup välläsordit lugõjilõ.

Feodor Vanahundi jutu' näütäse' ilosahe, määne oll' Setomaa jutuilm vana ja vahtsõ ilma veere pääl. Vanno jutužanrõ (jutussõ', muistõndi', nal'andi') kõrval tundva' hinnäst kodotsõlt ka näide noorõba' sõsarõ' – pajatusõ', liinajutu' ja anekdoodi'. Ütelt puult sõitva' juttah joba auto', a tõõsõlt puult tege vanahalv kurja ja pelätäs ülestheränevät kuuljat. Ütelt puult tetäs nalja vanno kombidõ ja usu üle, a tõõsõlt puult kõnõldas jutta, mia oppasõ meeleh pidämä vanno uskmiisi. Ütel puul omma' vana' küläsäädüse' ja tõõsõl puul om liinaelo üteh vahtsõ ilma hüvvi ja halvu asju ni säädüisiga. Ütel puul istva' kodosainu vaihõl ulli' ja sõnakullõja' naase', tõõsõl puul omma' naase' ja mehe', kia tegevä' vaht-sõt muudu valikit eloh ja otsustasõ' uma elo üle.

Hüäd roitmist Vanahundi kiriväh jutuilmah!

ALOSTUS

F. VANAHUNDI ELOLUGU

Ma sündü 1890. aastaga 23. veebruaril Lõtina küläh. Mul olle imä, esä ja viil kol' velja. Ma olli 18 aastakka vana, ku lätsi Troitsahe sepä mano sellist. Peremiis läpe-s kõõ sepikuah olla' ja selle saie mi veiga pall'o istu'. Sepikoda olle alati rahvast täüs ja säääl seledi' kõõsagamatsi jutusit. Ma olli ka' veiga ljuvenel'¹ jutusit kullõma ja panni kõõkö veiga tähele. Ni mõnikõrd aie kõõ söögivaehtõ jutusit ja kia kõõnõli mäantsit johtumisi.

Tuust oll' õnnõ veiga halv, õt pernaane tundsõ kõõ ar', kui tulle süümä kutsma, kas mi teie pall'o tüüd vai teie veit'kese. Ja kua voori teie veit'kese, and' timä halvõbat süvvä'. Ku pernaane tulle meid süümä kutsma, läts tä alasi mano ja istsõ kõõ alasi pääle ja pand' käe perse ala. Kuavoori mi teie inäbä tüüd, tuuvoori olle allas pall'o kuumõp ja ku süümä lätsi, sis and' kõõ hüvvä süvvä'. Mi naksi märkmä, õt kuis saasi' pernaase ar alasi külest hařota'. Ütevoori istsõ mi jal' sepikoah ja võti alasi paku seest inne süüki vällä ja panni tullõ. Aie alasi hõste kuumast ja leie jal' ar tagasi paku sisse. Ja säälsamah tullegi pernaane. Läts paku mano ja istsõ alasi pääle. Saie õnnõ timä ar istu', ku karaś üles ja tännähüt', õt võih täämbä olõdõ ti nii tüüd tennü', õt allas om pia verrev: "Ma paloti uma käe ar!" Tarõh and' timä hüä söõgi lavva pääle ja inäbä kunagi lää-s alasi pääle istma, ku tull' meid süümä kutsma. Ja tuust aost nakaś kõõ hüvvä süüki andma.

Säääl sepäl olli ma kooni 1912. aastagani. Sis võõdõti minno sõtta ja saadõti Pihkvahe. Säääl olõ-s ma kavva. Sääält saadõti minno ar Peterbura liina, koh olli ütessä kuud püssä- ja lukuparandamisõ rooduh. Sis saadõti meid vangõ viimä Vologdahe. Sis saie mi nätä' ka' Sibirät.

1915. aastagal saadõti meid Kiiovahe, koh olli kol' päivä, õt näüdati meele liina. Kiiovast õkva Odessahe, koh olli kol' kuud. Sis saadõti meid Šaksa frondi pääle Vileikahe, koh olli üte kuu. Sääält lätsi Krovno liina, koh olli nelli päivä ja näie nälga. Sääält sattõ mi vangü Prantsusõlõ. Sis panti meid, 92 miist, ütte vagonahe ja saadõti Tserska laagrihe, koh olli 12 kuud. Meid viidi läbi Šaksa-maa ja olli terve pääva Perliinih, koh lubati meil liina kaia'. Sis saie mi Schah-tahe, koh olli terve kats aastakka, säitse kuud. Inne olli viil kuus kuud Verdoni liinah. A Schahtah olli mi ravvakaivandusõh.

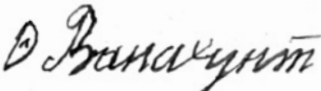
1918. aastagal saie mi priist ja sõidimi uma lubaga. Meid võõdõti tii pääl kinni ja saadõti ar Verdoni, koh olli jal' viis kuud. Sis saadõti meid ar Belvarti, koh mi saisi õigõ kavva, terve 19 kuud, koh näie küll kõõsagamaist hätä. Mitu vuuri kaie jo otsani surmalõ suuhu, a kõõ õks pässi eloga ar. Ütskõrd viidi meid terve laagri maaha laskmisõlõ ja mi hiidi jo kummalõ maaha ja oodi, kunas saa surm. Sis saie kuus inemist surma, ku tull' käsk meid tagasi laskõ' laagrihe, selle õt mi ülep tahtsõ uma lubaga minno ar tappa' ja tuu ülep panti tuuperäst vangü.

Sääält saadõti meid ar Liooni, koh olli kats nädälit. Ja Lioonist saadõti sis ar Marseili, kost saadõti laivaga Konstantinoopolihe ja lühko piatuse järgi saadõti

1 *Любитель* om vinne keeleh huvilinõ, aśaarmastaja (tah ja edespitõh omma' toimõndaja seletüse').

meid säält Odessa, koh olli kol' kuud. Odessast saadõti minno ar Moskvahe ja Moskvast saadõti tagasi Pihkvahe, kost ar pagõsi kodo 1921. aastagal.

Sis tulli kodo ja kotoh võti naase. Imä elli, esä oll' jo ar koolnu. Vele', kua õks võtt' naase, tuu läts ar eräle. Nii elä no' uma naasega ja katõ latsõga. Veiga pall'o jutusit kuuli ma, ku olli vangih, sääl olle meid veiga pall'o, tüühü mi lää-s ja muudku aie jutusit õnnõ.

VÕLSSMISJUTUSÕ'

KUIS MA INNEVANAST ESÄGA RANNAH
KOST'MAH KÄVE

Innevanast lätsi ma esäga randa kost'ma. Mu esä oll' Ruubast võet' kodoväüst. Lää, lää, ni siih puul Satserinna küllä naksi ma sitalõ tahtma. Ma kütusse sis esä käest sitalõ ja esä läts seen' edesi ja üteli: "Sa joosõ' mullõ järgi." Esä sis läts edesi, a ma naksi sitalõ. Sittõ ar ja naksi esäle järgi juuskma. Joosi läbi Satserinna külä ar ja sääll oll' kats tiiharro. Üts läts Ruuba poolõ, a tõõnõ tiiharo läts Gorodissä poolõ. Ma olõ-s kunagi k'aunu ja ma lätsi Gorodissä poolõ. Joosõ, joosõ, eis kõõ mõtlõ esäle järgi saia'. A esä läts Ruuba poolõ, ni kaes, mis taa poig järgi joosõ-i. Ja tull' tagasi kaema, kos tuu poig jäi. Tull' sinnä, kohe ma jäi, kaes, poiga kohki olõ-i, ja läts jal' edesi Ruupa.

Ma joosõ, joosõ, kooñ' sai Gorodissä, seen' jo oll' pümmest lännü. Mõtli ma sis eis hindäle, vaja minnä' küüssü üüesest. Suurõ' talo' ja ma tohi-s üüesest minnä' küüssümä, ma pelksi veiga pinne. Kai sis, sääll oll' üts väikene majakõnõ, ja ma lätsi üüesest küüssümä. Kai, sääll üts paaba elli ütsindä. Puulpühä õdak oll' ja paabakõnõ üteli: "Ma joht sinno üüesest keelä-i, õnnõ vii' minno sanna." Ma kai, mis sis oll' mul paabat sanna viiä', ja ütli: "Hüä küll, ma vii ka'!" Panni sis paaba perärii pääle ja lätsi sanna viimä. Gorodissä külä läbi juusk jõgi ja ma lätsi õnnõ jõgõ perve pite, ni paaba arki nilbõstu jõkkõ. Ma hiitü veiga ar, õt mis no' saa, paaba vei jõkkõ!

Ma naka-s sis paabat jõgõst vällä kiskma ja muudku naksi juuskma õnnõ. Joosi, joosi, seen'-kooñ' sai üttele küllä. Ni kae: üttele talo moro pääl tuli. Ni eis mõtli, õt: "Ahah, peremiis om moro pääl, no' olõ-i pinne pelädä'!" Ja lätsi üüesest küüssümä. A nuu' oll' varga' ja' nä võti' minno kinni ja panü' minno aita salvõ ja käse' mul terri salvõst vällä amm'ta'. Ma ka' tohi-s vasta panda' ja naksi vakaga salvõst terri amm'tama õnnõ. Ammudi, ammudi, seen'-kooñ' tühäst salvõ'. Sis ütli: "Salvõ' omma' tühä'." Varga' kai, õt salvõ' omma' tühä', panü' aidaussõ kinni ja jäti'ki minno aita. Ma kai, vällä ka' saa-i, ni istu nulgah ja ikõ, õt ku peremiis tulõ, võtt minno kinni, mõtlõs, ma olõgi vilävaras.

Istu, istu, ni kullõ, ku peremiis jo tulõ. Peremiis tull' tulõga aita kaema. Ni lask' õnnõ aidaussõ vallalõ, ni ma visksi tälle paklatuusta tulõ pääle. Pakla' lätsi' palama ja peremiis nakaš paklit kistutama. A ma seen' lipsi aidast vällä ja pakku.

Pagõsi, pagõsi, seeni-kooñ' sai Rääptsüvä tõrvahaudu mano. Sääll jai' nuu'sama' varga' kraami. Nä näie', õt ma tulli sinnä ja ütli: "Kullõ', nuurmiis, tul' siiä, mi anna sullõ jao." Lätsi ma sinnä ja nä võti' minno kinni ja panni' tõrvapüttü. Leie' sis pütü kaasõgi raudnakluga kinni, ni eiski lätsi' ar.

Ma istu, istu sääll pütüh, proomi vällä ka' minnä', mitte kostki saa-i. Tull' ka' sis pütü mano susi ja nuhtas ja k'au ümbre pütü. Pütül oll' punnimulk ka' ja susi ai nõna punnimulgust sisse. Nuhtas, nuhtas ja mõtlõs, õt edikia õks pütüh piat olõma. A ma pitsidi ar hinnäst nulgakõistõ, nigu susi minno kätte saasi-i. Susi õks tahtsõ tiidä', kas kedä pütüh om ja ai hanna läbi pütü punnimulgu sisse ja nakaš hannaga kumpma. Ma'kõnõ ka' haari sudd handa pite kinni. Susi pand' pakku, ma pütüga takah. Susi juusk', juusk', õks kõõ kivve pite ja kanda pite, õt nigu pütt ar kaosi'. A ma ka' lasõ-s vallalõ.

Susi juusk' seeni-kooni otsaga Kunitsagarra. Sääll nakaš susi üle suurõ silla juuskma, ni juusk' silla pääle ja karaš sääll ijä pääle maaha. Korgõst karaš,

ni pütt läts hukka. Ma lasi ka' sis soe hanna vallalõ ja susi pand' muudkui jõgõ perve pite mäele juuskma õnnõ. Ma tulli ka' üles ja lätsi kodo poolõ minemä. Säält õlõ-s mul kodo inäp kavvõh ja ma sai ruttu kodo. Esä oll' jo amm'ki Ruubast kotoh ja nä olli' minno veiga otõnu. Näil sai ka' veiga hüä miil.

Lõpp.

JÄLLE TIIK'AUK

Ütskõrd selet' üts üümajalinõ sääntse jutu umast elost, hirmust ja essümisest.

Sõidi ma ütskõrd uma esäga randa kallu perrä. Sõidi tiid pite ja ma karksi rattist maaha kusõlõ. Olle varahinõ keväjäne aig, lõitudü viil ijäd ka', a riiga ka' saa-s sõita'. A esä sõit' edesi mõtsa nulga taadõ, ni panõ-s tähelegi, õt minno olõ-s inäbä rattih.

Ku ma jal' esäl takah naksi juuskma, näe-s essä inäbä kohki ja ma joosi tõist tiiharro pite edesi. A esä pand' ka' tähele, õt minno olõ-i rattih, pidi hobõsõ kinni ja nakaš tagasi sõitma. Sõit' ar nii kavvõ, ku tiidse, õt ma olli rattih, käänd' jal' tagasi, ni sõit' edesi poolõ minemä umma tiid. Arvaš, õt vaest ma kui joosi edesi mõtsa pite.

A ma lätsi, lätsi tiid pite ja saie Saalesjahe. Olle puulpüha õdak ja ma lätsi küüsse ütte tallo üüsest. Sääl elli vana vinne paabakõnõ ja timä üteli, õt: "Ma lupa kül' sinno üüsest. A sa õnnõ vii' minno ar sanna! Tõõsõ' naase' omma' jo sannah ja nä mõskva' minno ka' ar, sis tuudõ' jal' ar tagasi."

Ma olli tuuga nõoh. Paabakõnõ olle jo veiga vana, tä istõ riikese pääle ja ma veie ijäd pite mäe ala oja viirde sanna. Ku ma saie õnnõ oja viirde, nilbõstu jalg ja ma sattõ maaha. A riikene juusk' õkva ojja, ni läts ar perä alagi. Keväjä olle vett muidogi pall'o. Ma kaie, õt no' saa mullõ nahatäüs paaba uputamisõ iist, karksi ruttu üles ja pakku.

Pagõsi, pagõsi, üü jo' käeh, ja saie sis mõtsast vällä ja näie üttele küllä. Tuu olle Rääptsüvä külä. Ma lätsi ka' küllä ja kae: üte moro pääl tuli. Eis mõtlõ, õt ma lää küüssü siist üümaia. Lää sis moro pääle ja nuu' hõikasõ' mullõ: "Hõi, kes tah om?" Ma lätsi mano ja nuu' käsi' minno aita ja ütli: "Mine' salvõ ja ammuda' salvõst viljä vällä!" Ma lätsi salvõ ja ammudi kõõ' salvõ' tühäst. Sis lätsi tõõsõ' ka' ruttu vällä ja panni' aida ussõgi kinni, a esi' lätsi minekut. No' õnnõ saie ma arvu, õt nõo' olõ-s peremehe', a olle' varga'. A mis sa õks no' inäbä tiide!

Kullõ, ku peremiis tulõ vällä ja murõhtas, õt: "No' kül' nä ar veie' kõõ vilä-kese!" Toukas aida ussõ vallalõ, hindäl krassina² annom käeh. A ma karksi ka' ussõ taadõ ja võti üte suurõ paklatuusti kätte. Ku peremiis õnnõ tulõ aita aie, visksi ma paklatuusti tulõ pääle. A pakla' lätsi' palama. Peremiis nakaš suurõ hoolõga paklit kistutama, a ma tuuvahtõ arki pagõsi ussõst vällä ja küläst ka' vällä.

Pagõsi, pagõsi, ja saie Rääptsüvä tõrvahaudu mano vällä. Ja kae: sääl jagava' nuu'sama' varga' tuud kraami, midä nä no' varasti' õnnõ. Ku varga' minno näie', hõiksi' nä minno hindä mano ja küüsse': "Kas sa olõdõgi tuu, kia meeie vilä salvõst vällä ammut'?" Ma ütli, õt tuu jah olõ! Sis ütli' nä, õt: "Tulõ' lähäbähe, mi anna sullõ ka' osa. Seledä' ar, kuis sa säält vällä pässi'?" Ma seledi kõõ ar, kuis olle. A nä pööri' minno kinni ja panni' sis üttele tõrvapüttü, ni panni' ruttu kaasõgi pääle.

Istu no' ma pütüh ja mõtlõ, õt: "Mis no' saa, kia no' pühapäävä siih tulõ?" Istu ja kuulõ, ku edikia k'au ümbre pütü. Ma kaie pütü punnimulgust ja näe, õt üts susi k'au ümbre pütü. Ja kõrraga tsuskas susi hanna punnimulgust püttü, õt kumpi, kas õigõhe kia om pütüh. A ma haari ka' soe hannast kinni.

2 *Krassin* vai *karassin* tulõ sõnast *керосин*, mia tähendäs vinne keeleh petrooliumi.

Ja susi läts ka' paku, ni vei minno ka' kõõ pütüga üteh. Pakõ sis susi, a mul om jo veiga halv pütüh. Ja kõrraga tunnõ, õt ma sattõ kõõ pütüga edikohe ala ja naksi hüürdümä. Sis leie pütü üte suurõ kivi külge ja pütt läts hukka, ni ma saie pütüst vällä. Nakka kaema: hindäl soe hand õnnõ peoh, a eis saisa Vasinagora mäe all. No' tehnsi ma Jumalat, õt viil eloga pässi, ja lätsi ruttu kodo.

Lõpp.

KU MINNO KUTSUTI IVVAN

Šoo asi olle sis, ku ma mustõ' nuur olli ja minno kutsuti Ivvan. Ma olli kõkõ noorõp veli, a mul oll' viil kats vanõbat velja ka'. Talo meil olõ-s paha-suur ja mi, vele', kõnõli kokko, õt vaja õgalütel üts aastak sulasõh olla'. Kõkõ inne olle sis minnä' kõkõ vanõbal velel. Saadi sis ma velega vanõba vele majast vällä ja naksi sis katõkese tallo pidämä.

A vanõp veli lätt, lätt, ja tälle putus vasta papp. Nä teredi' sis ütstõõsõga ja papp küüsse mu vele käest, õt: "Kohe sa sis nii lääde ka'?" Veli üteli, õt: "Sulasõst lää." Papp üteli, õt: "Ma jal' lää sulast otõma. Sa' tulõ' sis ar mullõ sulasõst!" Mu veli üteli, õt: "Ku kaubaga kokko saa, sis ütõskõik." Papp üteli, õt: "Ma lupa sada tuhat aastagast, a õnnõ sääntse lepõngiga, õt mu puul vannu tohi-i. Ku vannudõ', sis lõika nõna maaha ja jääde sa palgast ka' ilma. A ku ma vannu, sis mul tulõ sullõ kats palka massa' ja mu nõna ka' maaha."

Mu veli leppe tuu palgaga kokko ja läts papi poolõ elämä. Eläs jo aastaga pia otsa ar, a kuagi kunagi vannu-i. Jäie täl no' kol' päivä õnnõ ellä' ja papp pand' mu vele tarõ ala jahvatama. Mu veli jahvatas pia päävä otsa, a kiaki süvvä' tuu-i. Ja timä säääl tarõ all üteli: "Vot, kurat, jahvada' jo terve päiv otsa, a kiaki süvvä' ka' tuu-i!" Sis papp võtt' tarõalosõ ussõ vallahõ ja üteli: "Ahah, mis sa vannudõ? Su nõna maaha ja palgast ilma!" Ja papp võtt' kääre' kätte, ni lõigaõ timä nõna maaha ja aie minemä. Veli tulõ kodo ilma palgalda, ilma nõnalda. A ku mi küüssümä naksi, sis tä üteli-s midägi.

Midägi tetä', no' tulle mu keskmädsel velel sulasõst minnä'. Saadimi sis vele majast vällä ja naksi no' ma uma vanõba velega tallo pidämä. Keskmäne veli lätt, lätt tiid pite, ku tälle puttu jal' papp vasta. Nä teredi' sis ilosahe ja papp küüsse: "Noh, veli, kohe sa sis õigõ lääde?" A mu veli üteli: "Sulasõst lää!" Papp: "Ma lää jal' sulast otõma, tulõ' õigõ mullõ ar sulasõst!" Mu veli üteli, õt: "Ku kaubaga kokko saa, sis lää." Sis üteli' papp: "Ma anna sullõ palgast sada tuhat, a õnnõ sa tohi-i vannu'. Ku sa vannudõ, sis jääde palgast ilma ja ma lõika su nõna maaha. A ku ma' vannu, sis mul sullõ kats palka massa' ja sul mu nõna maaha lõigada!" Mu veli olle tuu palgaga rahul ja läts sis papi poolõ sulasõst.

Elli tä jo aastaga pia läbi. Peräpäivih papp pand' mu vele tarõ ala jahvatama, a terve päiv anna-i süvvä'. Mu veli jahvatas, jahvatas, väsus jo veiga ar ja ütles: "Vot, kurat, jahvada', jahvada', a tä tuu-i mullõ süvvä'ki!" Papp võtt' ka' tarõalosõ ussõ vallahõ ja üteli: "Mis sa vannudõ? Kuis kõnõld' olle!" Võtt' sis kääre' ja lõigaõ mu velel nõna maaha, ni saat' majast ilma palgalda minemä. Mu veli tulõ kodo ilma palgalda, ilma nõnalda. Vanõp veli jo tiid, kuis asi olle, a mullõ üteli-i midägi.

Mis no' tetä' – no' tulle kõrd mu kätte sulasõst minnä'. Panni ma ka' kimpsu'-kampsu' kokko ja lätsi minemä. Lää, lää, ja mullõ putus ka' papp vasta. Papp küüssümä, õt kohe ma lää. Ma ütli, õt: "Sulasõst lää." Papp seletämä, õt tä jal' lätt sulast otõma ja kutõ minno hindä mano sulasõst. Ma ütli, õt: "Kaemi, kuis kaubaga kokko saa." Papp üteli: "Ma anna sullõ sada tuhat palka, a õnnõ sa tuud pia' meeleh, õt mu puul vannu' tohi-i. Ku sa vannudõ, sis jääde palgast ilma ja ma lõika sul nõna ka' ar maaha. A ku ma' vannu, sis ma massa sullõ kats palka ja sa lõikadõ mul nõna maaha!"

Ma olli tuu palgaga rahul ja ma lätsi papi poolõ elämä. Ma saie jo arvu,

õt mu vele' ka' omma' olnu' papi man sulasõst. Ma mõtli, õt: "Kül' ma su nõna maaha lõika ja kats rahha su käest võta!" Elli ma jo aastaga pia otsa, a mi kuagi vannu-i. Peräpäivih papp pand' minno tarõ ala jahvatama. Ma võti suurõ kasuga sälgä ja lätsi tüühü. Ku tarõalosõ uss panti ar kinni, ma varmssi hindä hõste kasuga sisse ja hiitsi magama. Papp kullõs, kullõs, õt ma jahvada-i sukugi. Tä võtt' tarõalosõ ussõ vallalõ ja näge, õt ma maka. Sis tä üteli: "Vot, kurat, maka pääle, vot ma panni su jahvatama!" Ma karksi ruttu üles, tarõ alt vällä, haari ka' ruttu kääre' ja lõiksi papi nõna maaha. Papp pand' kül' vasta, a ma panõ-s tuud tähelegi.

A mul jäie viil mitu päivä ellä'. No' papil süä täüs, õt lask' uma nõna ar maaha lõigada', ja nä naksi' naasega mõtlõma, õt kuis näil tulõsi-i mullõ palka massa. Sis üteli' naane papilõ, õt: "Kaarluva suuh om veiga pall'o vannuhalvu. Käske' tä sinnä suuhu hainu perrä, sis halva' söövä' tä sääl ar." Ja papp üteli' mullõ, õt: "Sa mine' tuu' Kaarluva suust kol' kotitäüt hainu!" Midägi tetä', papi käsku piat täütmä. Papp and' üte halva hobõsõkõsõ ka' ja puutelgiga vana' ratta' ja vana' huuriista', ja saat' minno hainu perrä. Ma võti üte hüä sülepuu³ ka' üteh. Saie ma sis suuhu, lätsi rattist maaha ja naksi sülepuuga suud mõõtma.

Mõõda, ni mullõ tulõ üts vanahelv mano ja küüssüs: "Kullõ', miis, mis sa tah tiide?" A ma seletamä, õt suud mõõda. Tä küüssümä, õt: "Mis sullõ tuust saa, ku sa suu ar mõõdadõ?" A ma üteli, õt: "Ma mõõda siiä kerigu ala maad, siiä tetäs suur kerik." Vanahelv ütlemä, õt: "Jätä' parep taa tüü! Ti teke' kerik kohe muialõ, jätä' soo maa meele!" A ma võta-i tuud ettegi! Vanahelv läts ruttu uma kuniga mano ja selet' aša ar. Kunigas üteli, õt: "Sa mine' proomi' timäga võitu joosta', kia võit, tuulõ jääs maa."

A mullõ saie tuuvaehtõ kats jäneseipoiga puhmast kätte ja ma panni nä kotti. Vanahelv tulle tagasi ja üteli, õt: "Naakõ' võiki juuskma, kia juusk inne ar ümbre järve, tuulõ jääs maa." A ma ütlemä, õt: "Sul no' mu'ka võiki joosta'! Sa jovva-i mu noorõba velegagi võiki joosta'!" Vanahelv üteli, õt: "Noh, kül' mi näe!"

Ma võti kotist jänese vällä ja lasi vallalõ. Jänese juusk', ku jänese juusk puhmõ pite, ja kattõ ruttu silmist. A vanahelv juusk' ja tänitäs: "Miis, kõrvotsilla, miis, kõrvotsilla!" Vanahelv juusk' ruttu ümbre järve ar. A ma võti seeni ruttu kotist tõõsõ jäneseipoja vällä ja hoia harra vaihõh, ni üteli: "Näet, mu veli jo ammu'ki tagasi!"

Vanahelv läts jal' umalõ kunigalõ kaibama, õt: "Ma jovva-s timä noorõba velegagi võiki joosta', ammu'ki viil timäga." A tuu üteli, õt: "Sa mine' ja proomi' timäga maadõlda'!" Vanahelv tulle mu mano ja üteli, õt: "Naakõ' maadlõma, kia saa kõvõp, tuulõ saa maa." A ma üteli, õt: "Sa jovva-i mu vanaesägagi maadõlda', sis sul viil mu'ka maadõlda'! Ma pitsähüdä su kõrraga purust'!"

Ma lõüse inne üte kahrukoopa ja ma juhadi timä sinnä. Kahr tuuvaehtõ magasi, ja ma käsi täl kahrulõ kõvastõ lüvvä', muido tä kuulõ-i üles tulla'. Vanahelv leie veiga kõvastõ kahrulõ. Tuu vihasi ar, karaš üles ja vanahelvalõ külge. Vanahelv tänni: "Miis, miis, ütsildõ, ütsildõ!" A kahr panõ-i tä tänitämist tähelegi, muudku murd õnnõ.

Suurõ hädäga püssi vanahelv kahru käest vallalõ ja läts kaibama, õt: "Ma jovva-s timä vanaesägagi maadõlda', ammu'ki viil timäga!" Sis üteli tälle põrgu peremiis: "Sa mine' proomi' timäga vasarat hiitä'!"

Vanahalv tulõ ja tuu suurõ vasara ka' üteh. Tuu vassar ütsindä oll' puuta katskümmed viis rassõ. A tälle ülti viil, õt: "Sa tohi-i vasarat ar häötä', vasara piat tagasi tuuma!" Inne olle sis vanahalval visada'. Tä visa's vasara ar nii kor-gõhe, õt t'suut nätä' olle. Ku vassar maaha sattõ, sis jäie varrõ ots õnnõ maa seest vällä. Vanahalv üteli, õt: "No' viska' sa!" A ma ütli, õt: "Kisu' inne vassar maa seest ar vällä, ma hinnäst väsütämä nakka-i!" Vanahalv kisk' vasara ar maa sees vällä ja pand' mu ette varrõga üles. Ma võti vart pite kätte ja naksi Petsere poolõ taivast kaema. A vanahalv küüssümä: "Kullõ, Ivvan, mis sa kaedõ?" A ma ütli, õt: "Ma kae, kunas tuu verrev pilv lähebähe tulõ. Mu kats vanõbat velja omma' tuu pilve pääl sepäh. Šoo om ka' sääne õigõ hüä vassar, ma hiidä tä ar sinnä pilve pääle velile, näil hüä säääl šooga sepitä." Vanahalv hiitü ka' ar, õt no' ma viska ka' ar vasara pilvi pääle, ja tä haard' ruttu vasara mu käest ar ja veie ar tagasi põrguhe. A ma takah tänni, õt: "Ooda', las ma inne viil viska!"

No' selet' tä põrgu peremehele ar, õt: "Ivvan tahtõ vasarat ar pilve pääle umilõ velilõ visada', ma õnnõ saie tä käest vasara viil õigõl aol ar haarda'." No' üteli põrgu peremiis, õt: "Sa mine' ja kõnõla', vaest tä lepüs tuuga, ku sa lupadõ tälle rahha anda." Vanahalv tulle mu mano ja üteli, õt: "Ku pall'o rahha sa võtadõ', ku jätäde' šoo maa meele?" Ma ütli, õt kol' kotitäüt kulda ja kol' kotitäüt hainu. Vanahalv läts ja üteli põrguh, õt Ivvan taht kolmõ kotitäüt kulda ja kolmõ kotitäüt hainu. Põrgu peremiis naard', õt: "Vot om ull' miis, taht viil suust hainu ka!" Ja tä käsk' ka' kol' kotitäüt kulda tälle ar viiä' ja käsk' kol' kotitäüt hainu ka' kaku'.

Ma panni no' kullakoti' rattihe ja hainakoti' ka', ni lätsi kodo poolõ minemä. Ku sõidi ar Utša silla pääle, sis võti nuu' kol' kotti kulda ja panni ar silla ala. A esi' sõidi hainuga papi poolõ. Papp kaes, õt tagasi ma jal' jo tulli, a tä päse-s kohegi, pidi mullõ palga kätte massma, selle õt tuu olle mul perämäne päiv timä man ellä'. Ma osti ka' üte hüä hobõsõ ja ratta', sõidi Utša silla pääle, nõsti suurõ hädäga kulla rattihe ja sõidi kodo poolõ. Kotoh vele' arvssi', õt no' ma ka' tulõ ilma nõnalda, a ku näie', õt ma tulli kullaga, sis nä naksi' mu käest küüssümä, õt kost mullõ kõik saie. Ma muidogi seledi näile kõõ ilosahe ar.

Elli mi sis, ku kavva elli no' hüvvä ello, ku saie kuulda', õt kunigatütär om veiga haigõ. A ütski arst jovva-i midägi tetä'. Ja kunigal olle nii vällä kuulutõ, õt: "Kiä tege mu tütre tervest, tuulõ anna ar uma tütre naasest ja anna poolõ kunigariiki." Ma saie viil kuulda', õt kunigatütärd k'audas vaivamah. Ma mõtli, õt vaja õigõ hindäl ka' minnä' pruumi' timmä arsti'. Lätsi sis ma ka' kuniga poolõ ja ütli, õt olõ suur arst. Ja ma võti üte nädäliga ar arsti' kunigatütäre. Kunigas küüsse sis, õt: "Midä sa sis kraami ka' tahadõ' arstmisõ jaost?" A ma ütli, õt: "Kol' kolodat⁴ vahtsit kaartit ja kol' raudpata ja üts pang viina." Kunigas and' tälle kõõ kätte, mis tälle vaja olle.

Istu sis ma üteh tarõh kunigatütäre sängü man lavva takah. Kae, uss lätt vallalõ ja tarrõ tulõ tuusama vanahalv, kuaga ma suuh võitli! Tä näge minno ja ütles: "Tere', Ivvan, sa' ka' siih!" Ma ütli, õt: "Siih jah olõ." A timä küüssümä, õt: "Kunas sa ar lääde?" A ma ütli, õt: "Inne lää-i, ku sa siiä naka-i k'auma." Sis küüsse vanahalv, õt: "Mis mi sis tegemä nakka?" A ma võti kaartõ' vällä ja ütli, õt: "Naakõ' sis kaartit mängmä." "A kuis mi mängi, mink pääl?" küüsse

vanahalv. A ma ütli tälle vasta, õt: "Mi mängi sis nippe pääl. Kiä jääs turakust, tuulõ nipp laskõ!"

Hüä küll, mänge mi kol' vuuri ar ja ma jäie turakust. Ma panni sis kõik kol' raudpata hindäle päähä ja vanahalv nakaš nippi laskma. Mia nipi lask', tuu raudpada läts hukka. Lask' kol' nippi ar, ni kõik kol' raudpata lätsi' hukka ja sattõ' põrma duhe. Sis kõrraga laul' kikas ja tä pidi ar minemä.

Hummogu kunigatütär tund' hinnäst jo pall'o pareba olõvat. Kunigal saie hüä, õt jo edimäde üuga saie tütrele parep. Kunig küüsse, õt: "Kuimuudu timä sinno arstõ?" A tütar üteli, õt: "Timä ütsindä mänge kaartit ja kõnõli. Sis pand' kol' raudpata päähä ja nuu' muudku lätsi' õnnõ kõrrast hukka ja sattõ' maaha. Ja kõõ õks jeie viina ka'."

Tõõsõ õdagu küüsse ma jal' kol' kolodat kaartit, pangi viina ja suurõ vasara. Istu ma sääl lavva man, ku vanahalv jal' jo tulõ ja üteli: "Tere', Ivvan, sa jal' siih!" A ma ütli, õt: "Siih jah olõ." A timä jal' küüse, õt: "Kuna sa siist ar lääde?" A ma ütli, õt: "Sis, ku sa ar lääde." Sis vanahalv jal' küüsse, õt: "Mis mi tämbä naka tegemä?" Ma ütli, õt: "Naakõ' jal' kaartit mängmä!" Naksi jal' nipel mängmä. Šoovoori anni ma tälle inäbä viina ja tä jäie turakust. Ma võti sis vasara ja leie kõõst joust tälle otsa. Vanahalv inäbä läpe-s ar uuta', kooni' ma viil kats vuuri lüü, a karaš üles ja pakku.

No' olle hummoguni ar, kunigatütär jo kõnõli ka' mu'ka. Ja hummogu olle tä jo pall'o parep. Kunigal saie veiga hüä miil, õt määne hüä arst saie, ja minno veiga hõste hoieti.

Kolmada õdagu küüsse ma kuniga käest jal' kol' kolodat kaartit, pangi viina ja kol' valli⁵ nahka. Ja lõiksi kümnest tüküst, ni panni rõividõ ala kümmelt kõrralt sälä pääle. Istu sis lavva takah. Ja tulõ ka' sis jal' tuusama vanahalv ja ütles: "Tere', Ivvan, sa' jal' siih! Kuna sa siiä k'auma nakka-i?" A ma ütli, õt: "Ma nakka-i siiä sis k'auma, ku sa naka-i siiä k'auma." Sis küüsse vanahalv, õt: "Mis mi no' naka tegemä?" A ma ütli, õt: "Naakõ' jal' kaartit mängmä. Kiä saa turakust, tuulõ tõõsõl küüdsiga vitä' sälgä pite." Mänge mi sis ja kõik kol' vuuri jäie ma turakust. No' tulle sis vanahalval küüdsiga mu sälgä pite kol' vuuri vitä'. Tõmmaš sis tä üte vööri üle sälä küüdsiga ja kõrraga olle kolmõst kõrrast valli nahost läbi. Tõmmaš tõõsõ vööri küüdsiga ja sis olle tõõnõ kol' nahka läbi, a ku tõmmaš kolmada vööri üle sälä, sis olli' jal' kol' nahka läbi, a õnnõ üts nahk viil jäie mu sälä pääle. Kõrraga laul' kikas ja vanahalv pagõsi kos tulinõ tuhat. Hummogu olle kunigatütär jo nii terveh, õt võidsõ istu'.

Nelädä õdagu küüsse ma kuniga käest jal' kol' kolodat kaartit, pangi viina ja linasugimisõ haŕa, ütsävaidselidse, ja lätsi jal' kunigatütärd arst'ma. Istu sis, ku kavva istu, ja tulõgi jo vanahalv. Ja näge minno, ni ütles: "Tere', Ivvan, sa' jal' jo siih! Kuna sa siiä k'aumisõ maaha jätäde?" A ma ütli, õt: "Ma jätä sis k'aumisõ maaha, ku sa jätäde siiä k'aumisõ maaha." Sis küüsse vanahalv, õt: "Mis mi sis tegemä nakka?" A ma ütli, õt: "Midäs sis muud, ku jal' kaartit mängmä." Naksi sis mi jal' kaartit mängmä. Šoovoori anni ma tälle inäbä viina ja vanahalv jäie turakust. No' ütli ma vanalõhalvalõ, õt: "Šoovoori ma kõüdä su pingi külge kinni, muido sa pakõdõ mu käest jal' ar. "Toonadsõ üü jäie õnnõ kats nippi andmalda!" Ma kõüdi sis vanahalva pingi külge kinni', võti linahaŕa

ja tõmssi ullikõvastõ väitsiga sälgä pite. No' vanahalv läpe-s uuta', kooni ma viil kats vuuri ar tõmba, a pagõsi kõõ pingiga minemä, ni veie ussõpiida'ki ar üteh.

Hummogu kunigatütär olle jo nii terve', õt tulle jo sängüst vällä. Kunigas tulõ hummogu kaema ja küüsse mu käest, õt: "Kohe nõo' ussõpiida' omma' jäänü?" A ma ütli, õt: "Kas kunigas vahtsit piitu jovva-i tetä?" A no' ma küüsse, õt: "Kas sul hüüvi seppi ka' om?" Kunigas üteli, õt: "Kas mul seppi puudus!" Sis käsi ma, õt: "Sa lasõ' mullõ sepil üts sääne ravvanõ miis tetä', ku suugi ammulõ, ja täl om kiil kurku jäänü. A ku kia kiilt pite putus, sis kargasõ' hamba' nii kõvastõ, õt kuigi näid jovva-i vallalõ kanguta' muido, ku suurõ vedroga."

Õdagust olle ka' sis ravvanõ miis valmis, ni suugi ammulõ. Ma lasi taa suuri kruvvõga saina külge kinni panda' ja viil kettega läbi saina maa sisse, nii õt olõsi' jo kõvastõ. Tuudi sis mullõ jal' pang viina, kol' kolodat kaartit, linahari ja suur vassar. Istu ma sis õdagu ja ooda vannahalva. Täämbä õdagu tulle vanahalv jo õigõ varra ja üteli: "Tere', Ivvan, sa jal' jo siih! No' kuna sa siiä k'aumisõ maaha jätäde?" A ma ütli, õt: "Ma inne jätä-i siiä k'aumist maaha, ku sa jätäde k'aumisõ maaha." Sis küüsse jal' tä, õt: "Midäs mi sis no' tegemä nakka?" A ma ütli, õt: "Mi õks naka jal' kaartit mängmä. A sa tõmba' inne ar sool mehel kiil kurgust vällä, sis nakas tä ka' mi'ka mängmä, a muido tä saa-i kõnõlda." Vanahalv aie käe ravvadsõlõ mehele suuhu ja võtt' kiilt pite kinni. Kõrraga lätsi mehe hamba' kinni ja vanahalv jäiegi kätt pite kinni. No' ütli ma, õt: "Ooda'-ooda! Mul jäie sullõ viil kats nippi lõömäldä ja kats vuuri küüdsiga sälgä pite tõmmada.'" No' haari ma vasara ja leie kats vuuri otsa nii kõvastõ ku joudsõ. A vanahalv sattõ ka' kats vuuri põlvildõ. Sis haari ma ka' linahaŕa ja leie kõõst joust sälgä, sis tõmssi ala. Vanalõhalvalõ saie nii haigõt, õt kaksas uma käe ar mant ja pand' pakku. A esi' üteli: "No' ma tulõ-i kunagi inäbä säidse versta soo maja lähkohe!"

No' naksi mi kunigatütrega juttu ajama ja hummogu olle kunigatütär jo otsani terveh. Sis saie kunigal veiga hüä miil, õt ma arstõ ar timä tütre. Sis pidi tä veiga suurõ' saaja' tütrele ja mullõ, ni and' ar mullõ kõõ kunigriigi, selle õt tä esi' jo olle vana. Mul olle sis kunigah veiga hüä miil ja elo, a õnnõ mul saa-s kavva kunigah olla'. Tulle sõda, mu naane ja latsõ' tapõti' ar, a ma esi' saie viil suurõ hädäga pakku. Pagõsigi siiä Lõtina küllä, võti siih tõõsõ nime ja tõõsõ naase, ja no' elä ma siih Hõõdori nime all.

Lõpp.

PETJÄ' MEHE'

Ütevoori läts üts miis nimega Ossip⁶ järve viirt pite ja tälle putus tõõnõ miis vasta nimega Kundra⁷. Nä terehtäse' ja Kundra küüssüs Ossiba käest, õt: "Kohe sa lääde?" Ossip üteli, õt: "Petmä lää." A Kundra ütlemä: "Võta' minno ka!" Ossip küüsse: "Kas sa pettä' ka' mõistadõ?" Kundra üteli: "Mõista kül!" Ossip üteli, õt: "Noh, läke' sis üteh!"

Läävä', läävä' sis nä järve viirt pite, ni äkki üteli Ossip: "Kašah, kivi juusk järve pite!" A Kundra nakaš kaema ja küüsse: "Koh, koh?" Sis üteli Ossip: "Sust saa-i petjät, sa mõista-i pettä', mine' sa umma tiid edesi!"

Kundra saie jo arvu, kuis petetäs ja tä juusk' ruttu mõtsa pite ümbretsõõri ette ja tulõ jal' vasta Ossibalõ. Nä terehtäse' ja Kundra küüssüs Ossipa käest: "Kohes sa lääde?" A Ossip üteli: "Petmä lää!" Kundra jal' ütlemä: "Võta' minno ka!" Ossip küüsse: "Kas pettä' mõistadõ?" A Kundra üteli, õt: "Mõista kül!" Ossip üteli, õt: "Ku sa pettä' mõistadõ, sis tulõ' üteh!"

Läävä' nä järve viirt pite, ni Ossip üteli: "Kašah, kivi juusk järve pite!" A Kundra ruttu vasta: "Kats, kats!" Ossibal saie hüä miil, õt no' saie sääntse mehe kotsilõ, kia pettä' ka' mõist ja tä üteli: "Tubli miis, sa mõistadõ pettä'! Sinno võta ma hindäga üteh." Ja nä lätsi' jal' edesi minemä.

Läävä', läävä' ja saava' sis üttele küllä. Näil olle kõkõsagamaitsi siimnit ka' müvvä', a nä müü-s üteh, üts läts üttele külä viirt pite, a tõõnõ läts tõist külä viirt pite. Kundra mõie tatrigu siimnit, a Ossip mõie kapsta siimnit.

Kundra lätt talo poolõ sisse ja kõnõlas, õt: "Nõist siimnist kasusõ' sääntse' tatrigu', ku lõika' kolmõ palla, sis viil jovvadõ kolmõkese mühiga üte tükü kangiga rattihe aia." Talorahvas taha-i usku, õt: "Sääntse' no' kasusõ' tatrigu!" A Kundra üteli, õt: "Ku ti minno usu-i, sis minge' ja küüssüge' mu sõbra käest! Tuu om üle tii tõõsõh taloh." Sis läts pernaane tõõsõ talo poolõ, koh olle Ossip kapsta siimnit müümäh ja küüsse Ossiba käest, õt: "Kas tuu om õigõ, õt nii suurõ' tatrigu' kasusõ', õt ku tatrik om jo lõigot kolmõ palla, ja siski ajava' kol' miist üttele tatrigu' tükü rattihe?" Ossip üteli, õt: "Õigõ jah, tuu om valu õigõ! Ma joht tuud tatrikku esi' näe-s, a ma näie, ku kolmõkese mühi istõ' poolõ tatrigu' koorõ sisse ja sõidi' ku loodsikuga üle järve." Pernaane mõtlõs, õt tää õks tuu om õigõ ja läts kodo, ni võtt' õigõ pall'o nuid tatrigu' siimnit ja masš veiga pall'o rahha näide iist.

A Ossip jal' mõie kapsta siimnit veiga kallihe ja selet', õt: "Nõist siimnist kasusõ' sääntse' kapstapää', ku üts kapstapää lõika' nellä palla ja aja' kangiga üts tükü rattihe, sis hopõn tšuuut joud vitä'." A ku kua pernaane taha-s tuud usku, sis Ossip käsk' Kundra käest küüssümä. A Kundra üteli: "Tuu om valu õigõ! Ma tuud kapstast esi' joht näe-s, a ma näie õnnõ, ku ütevoori olle veiga suur vihm, sis olle terve polk sõta üte kapsta lehe ala paenu!" Sis usi' tuud kõik, selle õt nä peti' veiga loohvkahe⁸ ar. Nä mõie kõõlõ küläle nuid siimnit ja saie' veiga pall'o rahha ja eläse' kerget ello. No'ki viil käävä' katõkese ilma pite ja petvä' rahvast.

Lõpp.

6 Ossip om üts võimalikkõ seto vastit nimele Jossif.

7 Kundra om üts võimalikkõ seto vastit nimele Kondrati.

8 *Loohvka* om ossav, latus vai hüä, tulõ vinne sõnast *ловкий*.

KAS JAKIM KOTOH?

Elli ütevoori üts miis ja naane. Naane salli-s sukugi umma miist. Üte ödagu, ku nä naksi' magama hiitmä, ütél' naane mehele: "Mul jäie lauda uss puuma⁹ pandmalda, mine' sa panõ' ar uss puuma." Miis ütél', õt: "Hüä kül', ma lää panõ." Ja tä läts lauda ust kinni pandma.

A naane pand' arki seenitse ussõ kinni, ni lasõki-s miist inäbä tarrõ. Naasel olle sõbõrmiis ja tuu jo uut' akna all. Tuuvaehtõ, ku miis pand' lauda ust kinni, naane lask' aknast tõõsõ mehe tarrõ, ni hiitsi' ar magamagi.

Miis pand' laudaussõ ar kinni ja tahtsõ tarrõ minnä'. Ni kaes: seenidse uss kinni. Nakaś ussõ takah mütmä, a kiaki tii-i hellü. Sis läts miis akna ala ja nakaś akna all mütmä. Sis läts naane akna mano ja küüsse: "Kes sa tah olõdõ ja midä sa tah mütäde?" A mehel saie veiga imeh, õt mia taa naane tah porisõs. Ja tä ütél': "Lasõ', lasõ' tah uss, midäs sa tah porisõdõ?" A naane ütél', õt: "Ma kedägi üüse tarrõ lasõ-i võõrit inemisi." A miis ütél': "Kas ma sis sullõ määne võõras olõ? Lasõ' tah ruttu uss!" A naane ütél': "Mine' tah, ull', ar akna alt, muido ma aja Jakima¹⁰ üles, sis tuu aja püssäga sinno minemä akna alt!" Sis ütél' miis: "Mis sa tah ulli juttu ajadõ? Ma olõgi su Jakim, lasõ' ruttu uss!" A naane ütél', õt: "Mine' tah, ull', minemä, mul om uma Jakim kotoh!"

Jakim mõtlõs, õt: "Kas olõ ma ull', vai om mu naane ull'? Vai olõ-i ma sis õigõhe Jakim? Saa-i midägi, vaja minnä' tõõsõ talo puult küüssü', kas ma olõ Jakim vai olõ-i!" Nii sis läts Jakim tõõsõ talo akna ala ja küüsse: "Hüä' inemise', ülge' mullõ ar, kas ma olõ Jakim vai olõ-i?" Tõõsõ talo peremiis tulle akna mano, kaes, õt kas taa Jakim ull' om vai, ja ütél': "Hospadi, sa no' olõ-i Jakim? Kas sa sis esi' hinnäst tunnõ-i? Kae', sa olõdõ Jakim!" A Jakim ütél': "Mu naane lasõ-i minno tarrõ. Ütel', õt täl om uma Jakim kotoh." A tõõsõ talo peremiis ütél', õt: "Mine', mine' kodo, kül' tä sullõ lask ussõ!"

Jakim läts sis jal' uma akna ala ja nakaś mütmä. Mütt', mütt', ja küüssüs: "Kas sul Jakim kotoh om? Ku olõ-i, sis ma olõgi su Jakim?" A naane ütél', õt: "Mine' tah, ull', minemä! Mu Jakim om kotoh!" Miis mütt', mütt', ja küüssüs naase käest ust, a naane kõõ pand' umma, õt: "Mul om uma Jakim kotoh!"

Jakim kaes, õt naane lasõ-i kuigi ust. Lätt jal' tõõsõ talo akna ala ja ütél' tuulõ mehele: "Naane lasõ-i minno tarrõ, a ütles, õt täl om uma Jakim kotoh." Sis tulle miis tarõst vällä ja kaes: Jakim kesk talvõ aigu palja jalguga ja palja pääga lumõ pääl muudku lõdisõs õnnõ külmä käeh ja jovva-i inäbä kuigi kohegi minnä'. Sis võtt' miis Jakima sälgä ja läts Jakima akna ala. Koputas ja ütél': "Hedo¹¹, lasõ' uss vallalõ! Kas Jakim kotoh?" A Jakima naane ütél', õt: "Mine' tah minemä! Mul om uma Jakim kotoh!" Miis hiitü ar ja kaes, õt: "Ad'ak, soo olõka-i Jakim, soo om vanahalv Jakima näo all!" Miis hiit' ka' ruttu Jakima säläst maaha ja läts sis ruttu kodo pakku.

Jakim ronõ ruttu ka' üles. Ja kaes, õt õgas taa ull' naane ust lasõ-i, ja tä läts ka' ruttu umma riihhe. Magasi sääl üü ar ja tekk' üte hüä plõtka naist hummogu tappa'.

A naane tulle hummogu üles ja mõtlõs, õt: "No' õks saa mehe käest tappa'."

9 *Puum* om ussõriiv.

10 Jakim om üts võimalikkõ seto vastit nimele Joakim.

11 Hedo om üts võimalikkõ seto vastit nimele Feodosja.

Tä läts sis külä sisse ja kutś küläst üte vana lesenaase koto hoitma, a esi' läts ar kotostki. Miis tulõ ka' hummogu kodo. Kaes, õt naane sekä tsiasüüki ja tä nakaś ka' uma plõtkaga tuud naist tapma. Tuu vana lesknaane hiitü ar ja üteli: "Jakim, Jakim, tapku-i minno! Ma olõ-i su Hedo, ma olõ Matroska¹²! Hedo kutś minno koto hoitma." A miis kullõ-s midägi, muudku tappõ õnnõ ja üteli: "Aa, eelä olõ-s ma Jakim, täämbä olõ-i sa Hedo! Kül' ma sullõ näütä, kes om Jakim ja kes olõ-i mu Hedo!" Peräkõrra, ku tä jätt' jo tapmisõ maaha, pagõsi Matroska ruttu kodo, a Jakim näeki-s, õt tuu õlõ-s õigõhe timä Hedo. Peräst, ku naane kodo tulle, sis tä inäbä naist tapa-s, selle õt tä arvasõ õnnõ, õt tälle jo saie hindä-legi suur nahatäüs. Ja tä üteli-s naasele midägi.

A peräst õnnõ jo kuuld' Jakim külä seest, õt tä olle vanna Matroskat tapnu. A sis olle jo süä üle lännü ja naane jäiegi pessmäldä!

Lõpp.

12 Matro om üts võimalikkõ seto vastit nimele Matrona.

JUTU' PÜHHIST INEMISIST

KU PIKK INEMISE IGÄ OM

Üts papp pidi kerigoaigu ja õga vooi, ku tä lugi kerigokiräst, õt inemise igä om õnnõ üte sekundi pikkunõ, sis mõtõl' tuu papp, õt: “Kas tuu võis õigõ olla, õt inemise igä lätt nii ruttu müüda ku üts sekund?” Üte pühapäävä pidä papp jal' kerigoaigu, ja ku tuud lugi, sis nakaš tä jal' mõtlõma ütte ja tuudsamma, õt kerigokiri ka' kiroda-i õigust.

Pidi tä keriguao ar, rahvas läts keřkost vällä ja papp läts kõkõ peräkõrra keřkost vällä. Lätt tä kodo minemä ja kaes, õt tii veereh veiga illos tsirk. Sääne tsirk, õt säänest papp inne kunagi olõ-s nännü. Papp läts tuud tsirku kinni võtma ja tuu tsirk kõõ läts kavvõbahe, a otsani ar ka' pakõ-s. Papp kõõ läts tsirgul takah. Peräkõrra kaes, õt inäbä saa-i tsirgulõ järgi. Sis tä jätt' tsirgu takahajamisõ maaha ja tulle ar jal' tagasi kerigo mano.

Ku tä kerigo mano saie, sis tä näkk', õt kõik rahvas läts keřkohe. Sis tä küüssüs rahva käest, õt: “Mille ti jal' täämbä keřkohe lääde?” A rahvas üteli, õt: “Selle lää mi keřkohe, õt täämbä om pühapäiv.” A papp üteli, õt: “No'sama ma peie õnnõ kerigoao ar, ni no' ma lää-i inäbä keřkohe, selle õt üte pühapäävä kattõ kerigoaigu peetä-i.” A rahvas üteli, õt: “Papp om jo keřkoh, meil esiki om uma papp.”

Papp kaeš, õt kas rahvas om ullist lännü vai mis tah om. Ja papp kaeš, õt tä inemiisi ka' tunnõ-i. No' läts papp keřkohe kaema ja näge, õt sääl õigõhe peetäs kerigoaigu. Timä läts sis tuu papi mano ja üteli, õt: “Kuis ti uma lubaga saie' tulla' siia keřkohe kerigoaigu pidämä?” A tuu papp üteli, õt: “Ma jo pia kol'kümmend aastakka sooh keřkoh kerigoaigu ja selle pia no' ka.” A vana papp üteli, õt: “Soo kerigo papp olõ ma'!”

Sis nakaš ka' tuu papp, kua no' kerigoaigu pidi, küüssümä, õt: “Määne papp sa olõdõ ja kuis su nimi om?” Vana papp üteli uma nime ar ja nuu' papi' kaie' sis kerigokiräst, õt kas säänest pappi om olnu. Sis nä lõuse', õt sääne papp olle olnu' viissada aastakka tagasi. Ja tuu papp olle üte pühapäävä ar kaonu ilma jälildä.

No' saie vana papp arvu, õt Jummal tälle näüdäs, õt ku pikk om inemise igä. Õt kooni tä võtt' ütte tsirku kinni, seeni om lännü viissada aastakka müüda ja mitu põlvõ rahvast om jo ar elänü. Sis tä nakaš inemiisi kaema ja näge, õt inemise' omma' tälle kõik võõra' ja inemise' kandva' veiga andsakit röivit. No' tundsõ timä, õt tä om veiga vana ja nõrk. Tä selet' sis rahvalõ ar, õt kuimuudu tä kõõ keřkoh mõtõl', ja kuis tä tsirku kinni võtt'. Sis läts tä keřkost vällä ja ku tä õnnõ vällä saie, sis sattõ timä maaha ja kuuli kõrraga ar. Säält saie rahvas õigõhe tiidä', õt inemise igä om kui üts sekund, õt timä parhilla om ja no'sama inäbä timmä olõki-i. Tuu papp matõti ar ja panti vasta kerigo lävve.

Lõpp.

ÕDAGU MAASELITS, HUMMOGU LIHAVÕÕDÕ'

Elli' üteh küläh kats vaest miist, üts mõistsõ veit'kese kerigukirja lukõ', a tõõnõ mõista-s midägi. Tulle sis maaselits, kõik külärahvas ost' olt ja viina, a vaesil mehil olõ-s kostki rahha võtta'. Nä kõnõlasõ' katõkese, õt: "Mis mi siih puõoh inemiisi seeh k'au, parep läke' kellätorni ala kerigukirja lugõma!"

Ja sis nä lätsi'ki kellätorni ala kerigukirja lugõma. Üts, kua mõistsõ lukõ', tuu lugi, a tõõnõ kõõ kullõl'. Lugõva', lugõva' nä säääl, ja sis kuuldva', õt äkki naati kerõkoh kelli lüümä. Nä kõnõlasõ' säääl, õt: "Tiiä-i, mis säääl om, õt üüse kelli lüvväs?" Kua kullõl', tuu üteli', õt: "Ma lää kae, mis säääl om johtunu." Läts tä vällä ja kaes, õt kõik rahvas lätt kerigu poolõ. Timä rahva käest küüssümä, õt: "Mis ti kerõkohe lääde?" A rahvas üteli', õt: "Hospadi, täämbä om jo lihavõõdõh!"

Miis läts tõõsõ mehe mano ja üteli', õt: "Rahvas porisõs tuud, õt täämbä om lihavõõdõh." Tuu miis ka' üteli', õt: "Läke' sis õigõhe kaema, mis säääl om!" Jäti' nä ka' lugõmisõ maaha ja lätsi' ka' kerõkohe. Säääl kaesõ', õt õks õigõhe om lihavõõdõh. Sis lätsi' nä ka' kodo ja kõigil saie hüä miil, ku näid näie', selle õt kõik mõtli', õt nä omma' ar koolnu'.

Lõpp.

KUIS PETSERE KLOOTRI SAIE

Karnõlal olle vanast veiga pall'o tsiku ja tälle miildü veiga tsiku kaitsma k'avvu. Karnõlalõ miildü veiga ellä' mõtsah ja selle tä elli Petsere oroh mõtsa seeh. A tuugi peräst olle Karnõla veiga rikas. Ütevoori, ku Karnõla jal' olle tsiku man, sis tsungõ' tsia' maa seest üte pühäsekese vällä. No' mõtõl' Karnõla, õt soo om pühä kotus ja siiä vaja kerik ehitä'. Karnõla tiidse, õt kunigas lupa-i tälle nii pall'o maad, õt saasi' ehitä' kerigu ja selle läts sis Karnõla Riiga, koh olle kunigas sõah. Sis nakaś tä kunigalõ kõnõlama, õt ma lõüse maa seest Petsere orost üte pühäsekese ja ma pallõ, õt kunigas lupasi' mul sinnä üte tsassonakõsõ ehitä'. Edimält taha-s kunigas paha-veiga lupa anda', a ku Karnõla nakaś veiga pallõma, sis lubasi kunigas Karnõlal tsassonakõsõ tetä'.

Karnõla tulle ka' tagasi ar Petserehe ja lask' sis suurõ vasidsõ kerigu tetä'. A kunigas olle kõõ viil sõah ja täl olõ-s aigu kaema tulla', mis Karnõla tege. Ku Karnõla ehit' kerigu ar valmist, sis läts Karnõla jal' kuniga mano ja üteli: "Aulinõ kunigas, no' om mul tsasson valmis ja ma pallõsi' sinno, õt sa lupasi' mul aia ka' tsassona ümbre tetä'." Kunigas vihasi ja üteli, õt sullõ lubati tsasson ehitä', sis sa viil tahadõ aida ka' ümbre tetä'. A ku Karnõla nakaś veiga pallõma, õt: "Sa lupa' mul üts häränaha suurugi aid ümbre tetä'!" Kunigas nakaś sis naardma ja üteli, õt: "Noh, hää kül', sa võidõ sis üte häränaha suuru aia tetä'." No' saie Karnõlal hüä miil ja tä läts ruttu kodo.

Sis palgaś tä pall'o tüümihi kokko ja nakaś Irboskast kivve vidämä. Ja kua peremiis pand' uma hobõsõ pääle suurõba kuurma, tuu hopõn vidi umma kuurmat kergeppä, a kua peremiis pand' veiga väiko kuurma hobõsõlõ, tuu hopõn vidi rasõvappa. Tuu olle selle, õt Karnõla olle nii pühä, õt timä, midä tahtsõ, tuud tekk'. A Karnõla esi' läts Pihkva turu pääle ja ost' veiga suurõ häränaha. Sis lõigaś tä härä naha veiga peeñokõisist rihmost ja jakaś kõõ ütstõõsõ otsa. No' timä vidi tuu rihma ümbre kerigu ja ehit' sis tuud nüürä pite suurõ müürü kerigu ümbre.

Ku müür saie jo valmist, sis tuul aiga tulle kunigas sõast ja tä läts Munamäe otsa kaema, õt midä Karnõla tege. Säält näge timä, õt Petsere orgo omma' suurõ' müürü' ehitedü'. Kunigas mõtõl', õt no' lää ma Petserehe ja tapa Karnõla ar. Istõ sis kunigas ruttu umma tõlda ja sõit' ruttu Petsere poolõ. Sõit' timä sis ka' Petserehe ja sõit' õkva kloostri värehtist sisse ja sõit' sis kerigu poolõ. Karnõla tulle jo tii pääl vasta. Kunigalõ veiga miildü tuu illos kloostri ja timä jo mõtõl', õt ma jätä Karnõla tapmalda. No' üteli kunigas Karnõlalõ, õt: "Mille sa nii suurõ müürü ilma mu lubalda teie siiä?" A Karnõla üteli, õt: "Ma tii-s müürü sukugi suurõbat, ku om üts häränahk!" Ja sis näüdäs Karnõla häränahast nüürä ja üteli, õt: "Soo härä nahk haarus ar ümbre mu müürü." No' kaie kunigas ka', õt Karnõlal om õigus ja timä ütle-s inäbä midägi.

A Karnõla üteli sis kunigalõ, õt sa tii' mu'ka ar tuu, mia sa lubasi'. Ja ku kunigas õks lüü-s viil mõõgaga pääd otsast ar, sis üteli Karnõla mitu vuuri, õt sa õks tii' ar tuu, mia sa lubasi'. No' kaes kunigas, õt Karnõla jätä-i umma jonni, sis tä haard' mõõga ja leie täl pää ar otsast maaha. Karnõla võtt' sis uma pää maast ar kätte ja läts sis pää kässi vaihõl ar mastõra uusi ja hiidäs sinnä magama. A esi' üteli: "Inne ma siüst üles tulõ-i, ku mastõra mäevärehtist nakkas alavärehtihe vereuja juuskma!"

A ku kunigas leie Karnõlal pää ar otsast, sis jäie tä kõrraga sõkõst ja tä ronõ tõllast vällä ja nakaś kāpilde kloostriśt vällä ronima. Tä ronõ kloostriśt vällä ja kõõ ronõ edesi ja pallõl sis Jumalat, õt ku Jummal tälle silmä' and ar tagasi, sis tä kink uma' ratta' ar kloostriõ. Kunigas olle jo kats versta kloostriśt põh'a poolõ ar roninu, ku Jummal and' tälle silmä'. Sis lask' kunigas sinnä' tsassona ehitä' ja no'ki sais viil tuu tsasson tuu kotusõ pääl. Kunigas kinke sis uma tõlla ka' ar kloostriõ ja tuu tõld sais viil no'ki tuu kotusõ pääl, koh kunigas tapp ar Karnõla ja kual kottal kunigas tõllast vällä ronõ.

Ütevoori kutsuti jo Karnõla üles ja ülti, õt mäevärehtist jo juusk vereuja alavärehtihe. Karnõla tulle üles ja kaie, õt timmä peteti ar, sis tä üteli: "No' hiitā ma jal' ar magama ja tulõ-i inne üles, ku nakkas alavärehtist mäevärehtihe vereuja juuskma. Sis tuu sõa aigu tulõ ma viil üles ja tapa kasvai üte lehmā sarvõgagi ar mitusada tuhat miist!" No' hiidās Karnõla ar vahtsõst magama ja maka viil no'ki Petsere kloostrih.

Lõpp.